

nino idem suppositum et natura: in angelo autem non est omnino idem, quia aliquid accidit ei præter id quod est de ratione suæ speciei; quia, et ipsum esse angeli est præter ejus essentiam seu naturam, et alia quædam ei accident, quæ omnino pertinent ad suppositum, non autem ad naturam. Itaque in laudato loco, sermonem habet de supposito minus proprie dicto, quod est individuum.

SCHOLIUM.

Nota est opinio Locke agentis, personalitatem humanam in conscientia cogitationis esse repositam, ita ut identitas personæ ex identitate conscientiæ internæ dependeat. In qua sane refellenda sententia immorati non sumus, quia ex absurdis ipsis, quæ ex eadem consequuntur, satis superque refellitur. Et quidem, ut reliqua prætermittam: 1. hæc sententia circulo vitioso continetur; eatenus quippe scimus et consciî sumus, præteritos actus et functiones ad nos ipsos attingere, quatenus nostram identitatem experimur ope conscientiæ, ita ut *identitas* subjecti cogitantis, necessario præsupponatur *identitati* conscientiæ: 2.º ex ea sententia consequitur: 1.º eos qui delirio aut amentia tenentur, puerosque ante rationis usum, personam amittere, dum amittunt conscientiam præteritorum actuum: deinde, personam imminui et continuo mutari, tum quoad eos qui somno indulgent, tum universim quoad cunctos homines; quandoquidem experimur, conscientiam et memoriam præteritorum actuum, minui, augeri, continuo immutari, ac penitus amitti quoad aliqua. Nisi ergo velimus dicere quod persona in homine minuitur, augetur ac continuo mutatur, opinionem Locke tanquam commentum rejiciemus.

ARTICULUS SECUNDUS.

De principis cognitionis entis.

Diximus in Logica, prima principia cognitionis dici eas propositiones, quarum veritas, perceptis terminis, perspicue

percipitur. Et quoniam hujusmodi propositiones plures existunt, quæri solet utrum inter eas aliqua sit primatum tenens. Pro cuius recta intelligentia ac solutione, quædam sunt prænotanda:

1.º Propositiones et judicia, vel continent veritatem *singularem*, ut hæc: *nunc pluit*; vel veritatem *universalem analyticam*, dum prædicatum in notione subjecti continetur, ut hæc: *corpus est extensum*; vel *universalem syntheticam*, in qua prædicatum extra notionem subjecti continetur, ut hæc: *quædam corpora sunt fluida*, in qua prædicatum subjecto tribuimus, non ex ipsa analysi subjecti, sed ex experientia.

2.º Dum quæritur num existat aliquod *primum principium cognitionis*, id triplici sensu accipi potest: 1.º *pro principio transcendentali veritatis*, seu pro veritate aliqua, ex qua reliquæ omnes enascantur et profluant, vel etiam sine qua intellecta et admissa, nullam aliam veritatem cognoscere possit homo: 2.º pro veritate seu *principio primo demonstrationis*, ita ut sit aliquod principium, per quod ad veritatem invocari possit directe, vel indirecte, ille qui alias veritates efficiatur: 3.º *pro principio præsuppositionis*, hoc est, pro aliqua veritate, quæ, implicite saltem, includatur in aliis judiciis nostri intellectus, et quæ contineat primum iudicium ab intellectu efformatum.

3.º Certum prorsus est apud omnes qui pantheismo non adhærent, nullam in nobis existere principium *primum prioris generis*; quoniam solus Deus, utpote veritas prima, universalis, et transcendentalis, omnes alias veritates in se continet et exprimit, eo ipso quod continet et exprimit omne ens, cum sit ipsum esse subsistens. Quæstio ergo devolvitur ad determinationem principii, tunc *demonstrationis*, tunc *præsuppositionis*. Qua in re, non uno ore loquuntur philosophi, quibusdam pro principio evidentiæ, aliis pro principio seu effato Cartesii decertantibus. Sed antequam nostram sententiam proferamus, refellere oportet Kant, qui præter judicia a nobis supra memorata, alia commentus est.

4.º Itaque, philosophus iste, præter judicia in quibus prædicatum subjecto tribuitur ratione experientiæ et non quia in ejus notione includatur, quæque apud ipsum judicia *synthetica a posteriori* audiunt, alia admittit *judicia synthe-*

tica a priori, in quibus prædicatum, nec ex notione et analysi subjecti enascitur, nec per experientiam ipsi tribuitur, sed ex ipsa ratione, quæ sponte sua et veluti instinctive fertur ad attribuendum tale prædicatum subjecto, non quod objectivam realitatem hujus convenientiæ pervideat, sed quia ad id fertur ex formis quibusdam ipsi menti inhærentibus. Exemplum facit in principio causalitatis *quidquid fit causam habet*, quod vocatur *syntheticum*, quia prædicatum in notione subjecti non continetur, juxta ejus sententiam, sed est quid ipsi extraneum; *a priori* tamen, quia convenientia prædicati cum subjecto per experientiam non habetur; quoniam hujus propositionis veritas, necessaria est et universalis omnem superans experientiam. Quibus prælibatis sit,

THESIS 1.^a

Judicia synthetica a priori, ad sensum Kant, sunt prorsus rejicienda.

Prob. Illa judicia sunt rejicienda, quæ ad scepticismum et idealismum docunt; atqui sic se habent judicia synthetica a priori, quæ tuetur Kant: ergo. Prob. maj. Judicia in quibus assensus præbetur absque eo quod intellectus motivum objectivum assensus pervideat, ita ut intellectus rei assentiatur, non quia, vel per evidentiam, vel conscientiam, vel experientiam videt, *rem ita se habere*, sed quia ex seipsa inclinatur et fertur ad assensum præstandum, ad scepticismum et idealismum ducunt; atqui sic se habet mens in judiciis syntheticis a priori, ex ipsomet Kant; siquidem, ipse statuit, mentem in hujusmodi judiciis, assentiri, vel dissentiri ex seipsa, quasi necessaria vi tracta, absque eo quod percipiat prædicatum contineri in notione subjecti, aut subjecto tribui propter testimonium cujuscumque experientiæ: ergo.

Et re quidem vera, doctrinam hujusmodi Kant admittere, idem est ac admittere, regulam et mensuram veritatis judiciorum nostrorum esse ipsam nostram mentem, non vero objecta ipsa percepta et cognita; ex quo ulterius necessario consequitur, cognitiones nostras exprimere, non quid *res sint*, sed quid nobis *videantur*, vel potius, mentem nostram esse rationem sufficientem et causam nexus inter prædica-

tum et subjectum, ac exinde veritatis rerum; quod certe pantheismo quoque viam sternit. (1)

THESIS 2.^a

Primum principium, tum demonstrationis, tum præsuppositionis, est principium contradictionis.

Prob. 1.^a pars. Illud est primum principium *demonstrationis*, ex quo, semel admissio, ad veritatem revocari potest, saltem indirecte et mediate, qui alia principia negaverit; atqui sic se habet principium contradictionis: ergo. Prob. min. 1.º experientia ipsa, qua videmus, in omni argumentatione et controversia, ultimum terminum esse ad principium contradictionis; semper enim ac de aliquo disceptatur, si non directe, at saltem indirecte, vel per explicationem terminorum, ultimâ devenire oportet ad principium contradictionis, et donec ad ipsum perveniamus, superest sermone et controversiæ locus: 2.º quia ipsummet Cartesii effatum, quod ex propria natura, a principio contradictionis maxime distare videtur, indirecta et declarativa ratione ab illo pendet et ad illud revocatur. Si enim supponamus quemquam negare illud effatum, ei dici potest: «dum negas *te cogitare*, simul dicis sive affirmas *te cogitare*, atque idcirco adversaris principio contradictionis quod admittis ut verum; namque ex una parte, negas *te cogitare*; ex alia parte, adstruis cogitationem in te, dum dicis, vel scis *te non cogitare*; siquidem, qui *scit* et affirmat se non cogitare, jam cogitat; quia *dicere*, *scire*, vel *affirmare* aliquid, non fit sine cogitatione: ergo dum inficiaris hoc effatum: *ego cogito*, simul cogitas et non cogitas.» Ergo principium contradictionis, ejus naturæ est, ut si semel ut verum admittatur, cunctæ aliæ veritates per ipsum *demonstrari*, possint, demonstratione, vel directa, vel indirecta, vel perfecta, vel imperfecta.

Prob. 2.^a pars. Illud est primum principium *præsupposi-*

(1) Nihil ergo mirum, si Fichte theoriam kantianam evolvens, ad pantheismum idealistam devenerit, dum statuit, omnia quæ sunt, si quæ realiter sunt, ipsumque Deum, cuncta originem ducere ex infinita activitate ipsius mentis nostræ, sive ex *to ego puro*.

tionis, quod constat ideis seu notionibus universalissimis et clarissimis, quæque simul in quavis alia notione necessario imbibuntur ac præsupponuntur; atqui sic se habet principium contradictionis, cujus elementa constituuntur per notionem entis simul cum his quæ ex eadem immediate proficiunt. Hæc porro notio, non solum universalissima et omnium clarissima existit, sed aliis conceptibus seu notionibus necessario præsupponitur ac in eis imbibitur: ergo.

Sicut ergo primum quod de re qualibet concipimus est ratio entis, nec ullam realitatem determinatam in re apprehendimus, quin præsupponatur in ipsa notio entis, ita similiter, primum quod de re judicamus, est quod non possit simul esse, et non esse; quod proinde iudicium præsupponitur, et implicite imbibitur et continetur in quovis alio iudicio. Aptissime igitur ac scite D. Thomas ait: (1) « Illud quod primo cadit in apprehensione, est ens, cujus intellectus (conceptus) includitur in omnibus quæ quis apprehendit. Et ideo, primum principium indemonstrabile est quod non est simul affirmare et negare, quod fundatur supra rationem entis et non entis, et super hoc principio omnia alia fundantur. » Nempe, quoad ordinem demonstrationis et præsuppositionis, ita ut principium hocce haberi debeat, tanquam formula universalis et ultima in ordine demonstrativo, et simul tanquam formula universalis et prima in ordine iudiciorum, quæ humana ratio efformat.

Corollarium.

Ergo nec Cartesii effatum, nec cartesianorum principium vulgatum: « quidquid continetur in idea clara et distincta alius rei, potest de illa affirmari, » rationem habent primi principii demonstrationis et præsuppositionis. Siquidem, præter allatas probationes pro contradictionis principio, effatum Cartesii necessario præsupponit notionem entis, sine qua, nec cogitatio, nec ejus subjectum concipiuntur; ac proinde, virtualiter saltem et implicite, includit et præsupponit cognitionem et veritatem principii contradictionis. Quod vero attinet ad principium cartesianorum, in primis, eadem ar-

(1) Sum. Theol. 1.º 2.º, q. 94, art. 2.º

gumentatione ac præcedens refellitur: deinde, cum versetur circa ipsam evidentiam qua res cognoscimus, per actum reflexum intellectus efformatur, ac proinde, nulla ratione primum dici potest; siquidem, iudicium reflexum, necessario præsupponit iudicium directum.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.º cum Kant adversus primam thesim. Propositio exprimens principium causalitatis continet iudicium syntheticum; atqui non est syntheticum a posteriori, quia relatio necessaria inter prædicatum et subjectum non ex sola experientia habetur: ergo. Prob. maj. Iudicia analytica ea sunt, in quibus prædicatum continetur in notione subjecti; atqui id locum non habet in principio causalitatis, notio enim causæ non continetur in notione effectus: ergo.

Resp. Neg. maj. Ad prob. neg. min. Etenim, eo ipso quod principium causalitatis habet pro subjecto notionem effectus, (1) iudicium analyticum evadit; quoniam effectus, reduplicative qua effectus, nec concipi potest quin simul concipiatur ejus nexus et dependentia a causa, quamvis bene possit concipi in seipso et præcise sub ratione entis. Sic, possum considerare hunc effectum, ex. gr. pomum quod est in hac arbore, quatenus est quoddam ens ab aliis distinctum, nihil cogitando de ejusdem productione et causa, sub quo respectu non includit notionem causæ. Sed tamen, si considero pomum quatenus de novo incipit esse, vel quatenus fit, quod est ipsum considerare sub ratione effectus, necessarium nexum habet cum notione causæ; ac proinde, in principio causalitatis prædicatum subjecto tribuitur per ejusdem analysis, et non ex synthesis, quasi superaddendo subjecto ali-

(1) Sunt qui principium causalitatis: quidquid fit causam habet, vel aliis terminis: non datur effectus sine causa, confundunt cum principio rationis sufficientis: quidquid est, rationem sufficientem sui habet. Sed perperam: non enim omnia quæ sunt, etiam efficiuntur; Deus enim existit et sibi ipsi est ratio sufficiens existendi, sed non efficiatur, nec est causa sui ipsius. Unde notio et principium rationis sufficientis, latius patent quam notio et principium causalitatis.

quid ipsi extraneum. Unde distingui etiam potest. min. prob. Notio causæ non continetur in notione effectus, *quæ effectus*, neg. sub ratione *entis* præcise, conc.

Objic. 2.º cum Kant. Judicia mathematica, quæ communiter ut analytica habentur, revera sunt synthetica a priori: ergo. Prob. ant. Judicium quod continetur propositione hac: $7 + 5 = 12$, non est syntheticum a posteriori, quia experientiam necessitate sua absoluta superat; nec etiam analyticum, quia ad dignoscendum duodenarium numerum, ex septenario et quinario coalescere, ad signa externa, v. g. ad digitos, vel puncta, confugere cogimur, atque proinde, non per analysim subjecti, prædicatum in ipso reperimus.

Resp. Neg. ant. Ad prob. neg. min. Siquidem, præfatam propositionem judicium analyticum revera continere et exprimere, ex eo aperte constat, quod prædicatum 12 non solum continetur, sed identificatur cum subjecto $7 + 5$. Quod vero ad hoc detegendum, confugimus interdum ad externa signa, hoc minime officit ad hoc quod vere et realiter duodenarius, in septenario et quinario simul sumptis contineatur; quod sane sufficit pro judicio analytico constituendo. Quinimmo, eatenus per signa externa agnoscere possumus nexum prædicati cum subjecto in allato exemplo (1), quia revera in illo continetur; si enim minime duodenarius numerus in septenario et quinario contineretur, nunquam prædicatum affirmare possemus de subjecto, etiam signa externa adhibendo.

Objic. contra 2.^{am} thesim: Propositio quæ confinet principium contradictionis, est negativa: ergo hocce principium nequit esse primum. Prob. cons. Propositio negativa, poste-

(1) Ad rem apposite Rosmini: «Que nous ayons besoin d'un signe extérieur pour obtenir le nombre 12 par la somme de 7 et de 5, cela ne prouve pas que le concept de 12 n'est point compris dans le concept de la somme de ces deux nombres: bien plus, cela prouve qu'il y est certainement compris, car autrement nous ne pourrions le déduire même à l'aide de signes, lesquels n'ajoutent rien au concept, mais nous servent uniquement à reconnaître la même chose sous deux formes ou deux expressions différentes.» *Nouvel Essai sur l'orig. des idées.* sect. 4.e, c. 3.e, art. 22. Vid. quoque Baines, *Fil. Fund.* lib. 1.º, c. 29.

rior est affirmativa, quia omnis negatio fundatur in aliqua affirmatione: ergo.

Resp. Dist. antec. Est negativa *improprie et voce tenuis* conc. *perfecte quoad sensum*, neg. Hoc namque principium, si ejus sensus, potius quam verba, inspiciatur, affirmationem negationi quodammodo admixtam continet; facit enim hunc sensum: *Ea quæ sunt, quatenus sunt, non possunt simul non esse.* Unde ejusdem elementum præcipuum est notio positiva entis, cui immediate opponitur notio *non entis*, e quibus immediate exurgit principium contradictionis. Sed

Instabis: Ex concessis, principium contradictionis involvit quamdam negationem, quamvis affirmationi adjunctam: ergo necessario præsupponit aliquam affirmationem priorem.

Resp. Dist. cons. Præsupponit aliquam affirmationem priorem, *sed inclusam in eodem principio contradictionis*, conc. *extra ipsum positam, vel ab ipso distinctam*, neg.

Urgebis: Principium identitatis affirmationem puram includit et exprimit; atqui hoc principium est extra principium contradictionis: ergo.

Resp. 1.º Nego suppositum majoris. Quod namque principium identitatis vocatur, nempe: *quod est, est*, revera et proprie non est principium cognitionis complexum, de quo hic loquimur, sed potius incomplexum; cum nihil aliud contineat aut exprimat, præter simplicem perceptionem identitatis unius et ejusdem rei. Quod si quis acrius contendat, principium hocce verum judicium continere et exprimere.

Resp. 2.º Neg. min. Siquidem, propositio ista, si judicium continet, hoc judicium ejus est naturæ, ut sit quasi conditio generalis afficiens quodlibet judicium analyticum, non vero ita quod ex se constituat principium speciale et ab aliis distinctum; perceptio namque identitatis, quæ hac propositione exprimitur, est conditio, vel modus concomitans omne judicium analyticum.

SCHOLIUM.

Rosmini, qui judicia synthetica a priori Kant refellit, admittit simul judicia quædam, quæ maximam affinitatem cum judiciis kantianis obtinent. Docet quippe ille, esse in nobis quædam judicia *primitiva*, (juxta Rosmini, hujusmodi